

กุ่มภโหมสก วตถุ (มยา วุจเจเต) ฯ

“อุฏฺฏจานวโตติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตุถา เวพฺพวเน วิหรนฺโต
กุ่มภโหมสกเสฏฺฐิ อารพฺภ กเถสิ ฯ

หนึโรคระบาดเพื่อเอาชีวิตรอด

(หน้า ๖๖-๖๗ ราชคหนครสมัย ที - ตํ กมฺมํ อกาสิ)

ราชคหนครสมัย ที ราชคหเสฏฺฐิโน เคเห อหิวาตกโรโค
อุปฺปชฺชติ ฯ ตสมึ อุปฺปนฺเน, มกฺขิกํ อาที กตฺวา ยาว คาโว ปจฺม
ติรจฺจานคตา มรณฺติ, ตโต ทาสกมฺมกรา, สพฺพปจฺฉา เคหสามิกา;
ตสฺมา โส โรโค สพฺพปจฺฉา เสฏฺฐิณฺจ ภริยณฺจ คณฺหิ ฯ เต
โรคฺพฺพฺจฺฉา ปฺตตํ สนฺติเก จิตฺํ โอลเเกตฺวา อสฺสุปฺณเณที เนตฺเตหิ
ตํ อาหํสู “ตาท อิมสมึ กิร โรเค อุปฺปนฺเน, ภิตฺตี ภินฺทิตฺวา
ปลาตฺวา ชีวิทํ ลภนฺติ, ตฺวํ อมฺเห อนฺโโลเกตฺวา ยถา ตถา
ปลายิตฺวา ชีวนฺโต ปฺนาคนฺตฺวา, อมฺหากํ อสฺสุกฺกฺจฺฉาเน จตฺตาฬีส
ธนฺโกฏฺฐิโย นิตฺทิตฺวา จปีตา, ตา อุทฺธริตฺวา ชีวิทํ กปฺเปยฺยาสิตี ฯ
โส เตสํ วจฺนํ สุตฺวา โรทมาโน มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา มรณฺภยภีโต
ภิตฺตี ภินฺทิตฺวา ปลายิตฺวา ปพฺพตคหนํ คนฺตฺวา ทฺวาทส วสฺถานิ
ตตถ วสิตฺวา มาตาปิตฺวสนฺนฺจฺฉานํ ปจฺจาคจฺฉิ ฯ อถ นํ ทหฺรกาเล
คนฺตฺวา ปฺรพฺพทเกสมสฺสุกาเล อาคตตฺตา น โกจิ สลฺยชานิ ฯ โส
มาตาปิตฺุหิ ทินฺนสลฺยถาวเสน ฌนฺนฺจฺฉานํ คนฺตฺวา ฌนฺสส อโรคภาว
ณฺตฺวา จินฺเตสิ “มํ น โกจิ สลฺยชานาติ, สจฺาหํ ฌนํ อุทฺธริตฺวา
वलฺลชิสฺสามิ, “เอเกน ทฺุคคเตน นิธิ อุทฺธริโตติ มํ คเหตฺวา
วิเหเจยฺยํ; ยนฺนฺนาหํ ภตี กตฺวา ชีเวยฺยนฺติ, อเถกํ ปีโลติกํ

นิวาเสตวา “อตุถิ โภจิ ภติเกน อตุถิโกติ ปุจจนฺโต ภตทวิถึ
 ปาปุณฺนิ ฯ อถ นํ ภตกา ทิสฺวา “สเจ อมุหํ อํ กมฺมํ กริสฺสสิ,
 ภตตเวตนํ ทสฺสามาติ อํหํสุ ฯ “กํ กมฺมํ นามาติ ฯ “ปโปชนฺโจทน-
 กมฺมํ: สเจ อุตฺสทฺสสิ; ปาโต ว อฏฺฐจาย “ตาตา อฏฺฐทฺถ สกฺกฺวานิ
 สนฺนยฺทฺถ, โคณฺเ โยเชถ, ทตฺถิอฺสฺสาทํนํ ตินฺตฺถาย คมนเวลายํ,
 อมฺมา ตุมฺเหปี อฏฺฐทฺถ ยาคุํ ปจถ ภตฺตํ ปจถาติ วิจฺริตฺวา
 อโรเจหิตี ฯ โส “สาธฺฐติ สมฺปฏฺฐิจฺฉิ ฯ อถสฺส สนฺติเก วสนฺตฺถาย
 อํ ฆริ อํหํสุ ฯ โส เทวสิกํ ตํ กมฺมํ อกาสิ ฯ

**พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกมภโฆสกะ
 (หน้า ๖๗-๖๘ อถสฺส เอกทิวส - น สกฺโกมฺมิตฺติ)**

อถสฺส เอกทิวสํ ราชา พิมฺพิสาร์ สทฺทมฺสฺโสสิ ฯ โส ปน
 สพฺพรวณฺณฺ อโหสิ; ตสฺมา “มหาธนฺสฺส ปุริสฺสเสโส สทฺโทติ
 อํหํ ฯ อถสฺส สนฺติเก จิตา เอกา ปริจาริกา “ราชา ยํ วา ตํ วา
 น กถฺสฺสติ, อิมํ มยา ฌาตุํ วฏฺฐตีติ จินฺเตตฺวา “คจฺจ ตาต
 เอตํ ชานาหิตี อํ กํ ปุริสํ ปหิณฺนิ ฯ โส เวเคน คนฺตฺวา ตํ ทิสฺวา
 อาคนฺตฺวา “เอโก ภตกานํ ภตฺติการโก กปณฺมนฺสฺโส เอโสติ อ
 โรเจสิ ฯ ราชา ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา ตฺถุหิ หุตฺวา ทุตฺติยทิวเสปี
 ตุตฺติยทิวเสปี ตสฺส สทฺทํ สุตฺวา ตเถวาท ฯ สปิ ปริจาริกา ตเถว
 จินฺเตตฺวา ปุณฺปุณฺ เปเสตฺวา, “กปณฺมนฺสฺโส วิตุเต, จินฺเตสิ
 “ราชา ‘กปณฺมนฺสฺโส เอโสติ วจฺนํ สุตฺวาปี น สทฺทหติ, ปุณฺปุณฺ
 ‘มหาธนฺสฺส ปุริสฺสเสโส สทฺโทติ วทฺติ; ภวิตพฺพเมตฺถ การณฺน;
 ยถาสภาวโต เอตํ ฌาตุํ วฏฺฐตีติ ฯ สจ ราชานํ อํหํ “เทว อํ

สหัสส์ ลภมานา ธีตรั อาทาย คนตุวา เอต์ ฐนั ราชกุลั
 ปเวเสศสามัติ ฯ ราชา ตสฺสา สหสฺสั ทาเปสิ ฯ สา ตั คเหตุวา
 ธีตรั เอกั มลีนธาคุํ วัตถั นีวาเสตุวา ตาย สทฺธิ ราชเคหโต
 นิภขมิตุวา มคคปฏิปนฺนา วิย ภตทวี่ถึ คนตุวา เอกั ฆรึ ปวิสิตุวา
 “อมฺม มยั มคคปฏิปนฺนา เอกาทหวิหิ อธิ วิสสมิตฺวา คมิสฺสามาติ
 อาท ฯ “อมฺม พหุณี ฆรรมานุสกาณี, น สกกา อธิ วสิตุํ, เอต์
 กุมภโฆสกสฺส เคหิ ตุจฺฉั, ตตฺถ คจฺฉณาติ ฯ สา ตตฺถ คนตุวา
 “สามิ มยั มคคิกา เอกาทหวิหิ อธิ วสิสฺสามาติ วัตฺวา เตน
 ปุณฺปุณฺนั ปฏิกุจิตฺตาปี “สามิ อชฺเชกทิวสมตฺตํ วสิตุวา ปาโต ว
 คมิสฺสามาติ นิภขมิตุํ น อิจฺฉิ ฯ สา ตตฺถเวว วสิตุวา ปุณฺทิวเส
 ตสฺส อรฺยณคมนเวลาย “สามิ ทว นีวาปั ทตุวา ยาหิ, อหนฺเต
 ปจิสฺสามัติ วัตฺวา, “อถั อหเมว ปจิตฺวา ภูยชิสฺสามัติ วุตฺเต, ปุณฺป
 ปุณฺนั นิพนฺธิตุวา, เตน ทินฺเน คหิตมตฺตเกเยว กตุวา อนฺ
 ตราปณฺโต โภชนานิ เจว ปริสฺสุทฺตณฺฑลาทีนิจ อหฺราเปตฺวาราช
 กุเล ปจฺนนียาเมน สุปริสฺสุทฺธั โอทนั สารฺฐรฺสถานิจ เทว ตีณิ
 สุปฺพยฺลชฺชนานิจ ปจิตฺวา ตสฺส อรฺยณโต อาคตสฺส อทาสิจ อถ นั
 ภูยชิตฺวา มุทฺทิจิตฺตตํ อาปนฺนั วัตฺวา “สามิ กิลนฺตมฺห เอกาทหวิหิ
 อีเชว โหมาติ อาท ฯ โส “สารฺฐติ สมฺปฏิจฺฉิจฺฉิ ฯ อถสฺส สายมฺปิ
 ปุณฺทิวเสปี มธฺรภตฺตํ ปจิตฺวา อทาสิจ มุทฺทิจิตฺตลฺยจฺสฺส วัตฺวา
 “สามิ กติปาหิ อีเชว วสิสฺสามาติ ตตฺถ วสฺมานา ติจิณฺเนน สตฺถเณ
 ตสฺส มลฺยจฺญฺจฺฉานั เหนฺจฺจาอฺภูณิยั ตหิ ตหิ ฉินฺทิจฺฉิ ฯ มลฺยจฺ, ตสฺมึ
 อาคนฺตุวา นิสินฺนมตฺเตเยว, เหนฺจฺจา โอลมฺพิ ฯ โส “กสฺมา อัย
 มลฺยจฺ เอว ฉิขฺชิตฺวา คโตติ อาท ฯ “สามิ ทหฺรทารเก นีวาเรตุํ

น สกโกมิ, อาคนตุวา เอตฺเถว สนฺนิปตฺนตีติ ฯ “อมฺม อิทํ เม
ทุกฺขํ ตุมฺเห นิสฺสาย ชาตํ, อหฺลฺยฺหิ ปุพฺเพ กตฺถจฺจิ คจฺจนฺโต
ทวารํ ปิทฺหิตฺวา คจฺจามิติ ฯ “กึ กโรมิ ตาต วาเรตฺถํ น สกโกมิติ ฯ

กุมภโฆสกได้ลูกสาวของนางสนมเป็นภรรยา

(หน้า ๖๙-๗๑) สก อิมินา ว - กหาปณฺเ อาหริ)

สก อิมินา ว นียาเมน เทว ตโย ทิวเส ฉินฺทิตฺวา เตน อฺชฺฌายิตฺวา
จียิตฺวา วุจฺจมานาปี ตเถว วตฺวา ปุณฺ เอกเทวฺรชฺชฺเก จเปตฺวา
เสเส ฉินฺทิตฺ ฯ ตํทิวสํ ตสฺมี นิสฺนฺนฺมตฺเตเยว, สพฺพํ จานํ ญฺมียํ
ปติ ฯ สีสํ ชนฺนฺเกหิ สทฺธิ อฺกโต อโหสิ ฯ โส อฺจฺจาย “กึ กโรมิ,
อิทานิ กุหิ คมิสฺสามิ, นิปชฺชนฺมลฺยจฺสตาปี ตุมฺเหหิ อสฺสามิโก
กโตมฺหิตี อาห ฯ “ตาต กึ กโรมิ, ปฏฺวิสฺสทฺทารเก วาเรตฺถํ
น สกโกมิ โหตฺถ, มา จินฺตฺยิ, อิมาย เวลาย กุหิ คมิสฺสตี
ธีตฺริ อามนฺเตตฺวา “อมฺม ตว ภาตฺกสฺส นิปชฺชนฺกาถํ กโรหิตี
อาห ฯ สก อฺกปฺสฺเส สยิตฺวา “อฺธาคจฺจ สามีติ อาห ฯ อิตฺราปี นํ
“คจฺจ ตาต ภคินฺยิ สทฺธิ นิปชฺชชาติ วเทติ ฯ โส ตาย สทฺธิ
อฺกมฺลฺเจ นิปชฺชิตฺวา ตํทิวสฺลฺเยว สนฺถวฺมกาสิ ฯ กุมาริกา
ปโรทิตฺ ฯ อถ นํ มาตา ปุจฺจติ “กึ อมฺม โรทฺตีติ ฯ “อมฺม อิทนฺนาม
ชาตฺนฺติ ฯ “โหตฺถ อมฺม, กึ สกกา กาทฺถํ, ตยาปี อฺกํ ภตฺตารํ,
อิมินาปี อฺกํ ปาทปฺริจาริกํ ลทฺถํ วุจฺจตีติ ตํ ชามาตฺริ อกาสิ ฯ
เต สมคฺคสฺวาสํ วสีสุ ฯ

สา กติปาหจฺเจยน รมฺโง สาสนํ เปเสติ “ภตทวี่ถึยฺ ฉฉฉ
 กโรนฺตุ, ยสฺส ปน ฆเร ฉฉฉ น กรึยติ, ตสฺส เอตฺตโก นาม
 ทณฺโฑติ โฆสนํ กาเรตุ เทวติ ฯ ราชา ตถา กาเรติ ฯ อถ นํ
 สสฺสุ อาท “ตาท ภตทวี่ถึยฺ ราชานาย ฉฉฉ กตฺตพฺโพ ว ชาโต,
 กี่ กรโมาติ ฯ “อมม อหํ ภตฺตี กรโนโตปี ชีวี่ตุ น สกโกมิ, กี่
 กริสฺสามีติ ฯ “ตาท ฆรวาสํ วสนฺตา นาม อฉฉปี คณฺหนฺติ, รมฺโง
 อาณา อกาตุํ น ลพฺภา, อฉฉโต นาม เยน เกนจึ อฺปาเยน มุจฺจิตฺตุํ
 สกกา, คจฺฉ ตาท กุโตจึ เอกํ วา เทว กหาปณฺเ อาหฺราติ ฯ โส
 อฺชฺฌนายนฺโต จึยฺนฺโต คนฺตฺวา จตฺตาฬีสโกฏฺฐนฺนฺจฺฉานโต เอกเมว
 กหาปณฺ อหฺราติ ฯ สา ตํ กหาปณฺ รมฺโง เปเสตฺวา อตฺตโน
 กหาปณฺน ฉฉฉ กตฺวา ปุณ กติปาหจฺเจยน ตเถว สาสนํ ปหิณฺนิ ฯ
 ปุณ ราชา “ฉฉฉ กรโนตุ อกรโนตํนํ เอตฺตโก ทณฺโฑติ
 อาณาเปสิ ฯ ปุณปี โส ตาย ตเถว วตฺวา นิปฺปีฬิมานो คนฺตฺวา
 ตโย กหาปณฺ อหฺริ ฯ

กุมภโฆสกถุจจตุตฺวไปเฝ้าพระเจ้าอยู่หัว

(หน้า ๗๑ - ๗๒ สา เตปี กหาปณฺ - สกฏฺฐานิ เทวติ)

สา เตปี กหาปณฺ รมฺโง เปเสตฺวา ปุณ กติปาหจฺเจยน
 สาสนํ ปหิณฺนิ “อิทานิ ปุริเส เปเสตฺวา อิมํ ปกโกสาเปตฺตุติ ฯ
 ราชา เปเสติ ฯ ปุริสา ตตฺถ คนฺตฺวา “กุมภโฆสโก นาม กตโรติ
 ปุจฺฉิตฺวา ปรีเยสนฺตา ตํ ทิสฺวา “เอหิ อมฺโภ, ราชา ตํ ปกโกสตีติ
 อหํสุ ฯ โส กี่โต “น มํ ราชา ชานาตีติอาทีนึ
 วตฺวา คนฺตุํ น อิจฺฉึ ฯ อถ นํ พลกกาเรน หตฺถาฬีสฺสุ คเหตุวา

อากทุณฺสีสุ ๕ สา อิตถิ เต ทิสฺวา “อเร ทุพฺพินีตา ตุมฺเห มม
 ชามาตฺรํ หตฺถาทิสฺสุ คเหตุํ อนนฺจจฺจวีกาติ ตชฺเชตฺวา “เอหิ ตาต,
 มา ภายิ, ราชานํ ทิสฺวา ตว หตฺถาทिकाหกานํ หตฺถเอเยว ฉินฺ
 ทาเปสฺสามิตี ธีตฺรํ อาทาย ปุโรโต คนฺตฺวา ราชเคหํ ปตฺวา เวสํ
 ปรีวตฺเตตฺวา สพฺพาลงฺการปฺปฏิมณฺฑิตา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ๕
 อิตรมฺปิ ปรีกทฺตฺมิตฺวา อานยีสฺสุเยว ๕ อถ นํ วนฺทิตฺวา จิตํ ราชา
 อาห “ตฺวํ กุมฺภกโฆสโก นามาติ ๕ “อาม เทวาติ ๕ “กัการณา
 มหาธนํ วญฺเจตฺวา ขาทสีติ ๕ “กุโธ เม เทว ธนํ, ภตฺตี กตฺวา
 ชีวามิตี ๕ “มา เอวํ กริ, กิ อมฺเห วญฺเจสีติ ๕ “น วญฺเจมิ เทว,
 นตฺถิ เม ธนฺนตฺติ ๕ อถสฺส ราชา เต กหาปณฺเฑ ทสฺเสตฺวา “อิเม
 กหาปณฺเฑ กสฺสาติ อาห ๕ โส สลฺยชานิตฺวา “อโห นฏฺฐโฆมฺหิ;
 กถํ นุ โข อิเม รลฺยโล หตฺถํ ปตฺตฺตาติ อิตฺโต จิตฺโต จ โอลเณนฺโต
 ตา เทวปี มณฺฑิตปฺสาธิตา คพฺพทฺวารมฺมุเล จิตฺตา ทิสฺวา “ภาริยํ
 วติทํ กมฺมํ, อิมาทิ รลฺยณา ปโยชิตาหิ ภวิตพฺพนฺตฺติ จินฺเตสิ ๕
 อถ นํ ราชา “วเทหิ โภ กสฺมา เอวํ กโรสีติ อาห ๕ “นิสฺสโย
 เม นตฺถิ เทวาติ ๕ “มาทิสฺโส นิสฺสโย น วฏฺฐตฺตีติ ๕ “กถฺยณฺณํ เทว,
 สเจ เม เทโว นิสฺสโย โหตฺตีติ ๕ “โหมมิ โภ, กิตฺตกํ เต ธนฺนตฺติ ๕
 “จตฺตฺตาพีส โภภูโย เทวาติ ๕ “กั ลทฺธํ วฏฺฐตฺตีติ ๕ “สกกฺวานิ เทวาติ ๕

คุณธรรมเป็นเหตุเจริญแห่งยศ

(หน้า ๗๒-๗๔ ราชา อเนกสตานี - กุมภโฆสก วัตถุ)

ราชา อเนกสตานี สกฏานี โยชาเปตวา ปหิณิตวา ตัม ฌัน
 อาหาราเปตวา ราชงคเณ ราสี กาทเรตวา ราชคหवासินो สนุนิ-
 ปาตาเปตวา “อตุถิ กสฺสจจิ อิมสฺมึ นคเร เอตตํ ฌนนฺติ ปุจฺฉิตฺวา,
 “นตฺถิ เทวาทิ, “กึ ปนสฺส กาคุํ วัณฺณตฺตีติ, “สกุการิํ ตสฺส
 เทวาทิ วุตฺเต, มหฺนฺเตน สกฺกาเรน ตัม เสฏฺฐจฺญานเณ จเปตฺวา
 ตสฺสา ธีตฺริํ ตสฺส ทตฺวา เตน สทฺธิํ สตฺถุํ สนฺตํ กนฺตฺวา
 วนฺทิตฺวา “ภนฺเต ปสฺสณิํ ปุริสํ, เอวฺรุโป ธีติมา นาม นตฺถิ,
 จตฺตาศิสโกฏฺฐิวิโก โหนฺโตปิ อุพฺพิลลาวิตาการิํ วา อสฺมิมาน-
 มตฺตํ วา น กโรติ, กปฺโณ วยิ ปิไลตํ นีวาเสตฺวา ภาตฺทกวีถิยํ ภาตฺตี
 กตฺวา ชีวนฺโต มยา อิมินา นาม อุปาเยน ฌาโต, ชานิตฺวา จ ปน
 ปกฺโกสาเปตฺวา สรณฺภาวํ สมฺปฏฺิจฺฉาเปตฺวา ตัม ฌัน อาหาราเปตฺวา
 เสฏฺฐจฺญานเณ จปิโต, ธีตาปิสฺส มยา ทินฺนา; ภนฺเต มยา เอวฺรุโป
 ธีติมา น ทิฏฺฐปฺพุโพติ อาห ๗ ตัม สุตฺวา สตฺถา “เอวํ ชีวนฺตสฺส
 ชีวิตํ ฌมฺมิกชีวิตํ นาม มหาราช; โจริกาทิกมฺมํ ปน อิชฺ โลเก
 เจว ปิเพติ ทิเสติ, ปฺรโลเก จ, ตโตนิทานํ สุขํ นาม นตฺถิ;
 ปุริสสฺส ทิ ฌนปาริชฺฌณฺณกาเล ภาตฺตี วา กสิํ วา กตฺวา ชีวิตเมว
 ฌมฺมิกชีวิตนฺนาม; เอวฺรุปสฺส ทิ วิริยสมฺปนฺนสฺส สติสมฺปนฺนสฺส
 กายวาจาทีหิ ปฺริสฺสุทฺถกมฺมสฺส ปญฺญาเย นิสฺมมฺการิโน กายาทีหิ
 สญฺญตสฺส ฌมฺมชีวิตํ ชีวนฺตสฺส สติอวิปฺปวาเส จิตฺสฺส อิสฺสรียา
 ๗ทฺมฺนฺตฺติเยวาทิ วตฺวา อิมํ คาถมาห

"อฏฺฐจฺญานวโต สตีมโต

สุจิกมฺมสฺส นิสम्मการิโน

สญฺญตสฺส จ ฌมฺมชีวิโน

อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒตีติ ฯ

ตตฺถ อฏฺฏจฺานวโตติ: อฏฺฏจฺานวิริยวฺนตสฺส ฯ สตีมโตติ: สติ-
สมฺปนฺนสฺส ฯ สุจิกมฺมสฺสชาติ: นิทฺโทเสหิ นิรฺปราเชหิ กายกมฺมาทีหิ
สมนฺนาคตสฺส ฯ นิสम्मการิโนติ: “เอวฺญเจ ภวิสฺสตี, เอวํ
กริสฺสामीติ วา “อิมสฺมี กมฺเม เอวํ กเต, อิทนฺนาม ภวิสฺสตีติ วา
เอวํ นิตานํ สลฺลภฺเขตฺวา โรคฺตีกิจฺจณํ วิย สพฺพกมฺมานิ นิสฺสามेतฺวา
อุปฺธาเรตฺวา กโรนฺตสฺส ฯ สญฺญตสฺสชาติ: กายาทีหิ สญฺญตสฺส
นิจฺฉิทฺทสฺส ฯ ฌมฺมชีวิโนติ: อาการิกสฺส ตฺลากุฎฺฐาทีนิ วชฺเชตฺวา
กสิโครฺกฺขาทีหิ อนาคาริกสฺส เวชชกมฺมทฺตกมฺมาทีนิ วชฺเชตฺวา
ฌมฺเมน สเมน ภิกฺขฺวาจริยา ชีวิทํ กปฺเปนฺตสฺส ฯ อปฺปมตฺตสฺสชาติ:
อวิปฺปวฺตฺถสฺสตีโน ฯ ยโสภิวฑฺฒตีติ: อิสฺสรียภอคสมฺมานสงฺขาโต เจว
กิตฺติวณฺณภณนสงฺขาโต จ ยโส วฑฺฒตีติ ฯ

คาคาปฺริโยสฺสเน กุมฺภโฆสฺสโก โสตาปฺตฺติฬเล ปตฺติฏฺจหิ.
อญฺเฌปี พหุ โสตาปฺตฺติฬลาทีนิ ปาปฺุณฺ์สุ ฯ เอวํ มหาชนสฺส
สาตฺถิกา เทสฺนา ชาตฺตาติ ฯ

กุมภโฆสฺสก วตฺถุ ฯ
